

Byla tu, není tu... bude tu?

Eliška Jílková BSc. a Bc. Blanka Kuldová

Jakými kroky lze zvrátit osud kočky divoké v naší přírodě?

Nejmenším, nejméně prozkoumaným a zároveň nejvíce ohroženým zástupcem kočkovitých šelem v České republice je kočka divoká – *Felis silvestris* (Chobot & Němec, 2017). Tento druh obývá především lesní prostředí v nadmořských výškách 300–800 m.n.m., kdy optimální nadmořská výška je 400 m.n.m., absolutní maximum pak 1600 m.n.m. (Pospíšková, 2016). Je to zejména z důvodu doby trvání sněhové pokrývky, která by neměla přesáhnout délku 100 dní a neměla by být vyšší než 20 cm. Jako prostředí k životu si vybírají rozsáhlou vegetaci s jižně orientovaným členitým reliéfem, vodním tokem a bohatým porostem smíšených lesů, typicky doubravy, bučiny a jedlobučiny (Pospíšková, 2019). Vzácně mohou kočky obývat i ostrůvkové lesy. Hlavním kritériem habitatu kočky divoké je prostředí s místem odpočinku zejména ve formě mrtvého dřeva, keřových porostů nebo výklenků skal. Vyhledává člověkem nerušené oblasti s hojným výskytem drobných savců, hmyzu i plazů. Jsou aktivní zejména v noci, kdy opouští prostředí lesa a vydávají se na lov v otevřených prostranstvích. Vyhýbají se obydleným oblastem v okruhu 900 m, k cestám se většinou nepřiblíží na vzdálenost menší 200 m – v těchto okruzích je pro kočku divokou příliš vysoká disturbance (Klar et al., 2008). V České republice pouze 4 % území odpovídá ideálním podmínkám pro vhodný habitat kočky divoké (Pospíšková, 2019).

Kočka divoká se na území ČR vyskytuje velmi sporadicky a doposud chybí důkaz o tom, že by se zde rozmnožovala (Jaška, 2019). Dříve se vyskytovala na rozsáhlém území Evropy, severní Afriky a střední Asie. Na přelomu 18. a

19. století došlo k radikálnímu snížení stavů jedinců. Velký podíl na početním poklesu měly Tereziánské lesnické řády z roku 1754–1756, které zahrnovali přeměnu původních smíšených a listnatých lesů ve smrkové a borové monokultury (Pospíšková et al., 2013). Razantněji pak ovlivnil počty Lovecký řád Josefa II. z roku 1786, který rolníkům přímo nařizoval odstřel škodné zvěře včetně kočky divoké. Následkem těchto opatření byla začátkem 19. století považována za vzácné zvíře. V průběhu 20. století došlo k občasným observacím kočky divoké, jediným potvrzeným případem o výskytu byl však záznam z Krušných hor v roce 1952, kdy se jednalo o zastřelení jedince kočky divoké.

Obr. 1 Kočka divoká [URL 1]

Nepříznivé změny habitatu společně s antropogenními vlivy značně redukuje místa možného výskytu kočky divoké. Zároveň se projeví i nežádoucí genetické vlivy, které se objevily v souvislosti s měnícím se prostředím (Lozano & Malo, 2012). Hlavní příčinou fyzických změn habitatu jsou těžební procesy a přeměna

přirozeného lesa v jehličnaté monokultury (Mueller et al., 2020). V rámci péče o les je pro kočky nepříznivým faktorem i odstraňování mrtvého dřeva, které jim slouží jako místo odpočinku a úkrytu. Dalším možným faktorem narušení habitatu může být i napřimování a odklánění vodních toků, jejichž přítomnost jedním z kritérií vhodného teritoria. Antropogenní prvky, mezi které patří například výstavby dálnic, silnic, železnic, měst, sídel a intenzivně obdělávané zemědělské půdy způsobují tříštění souvislých lesních ploch. Zvýšená mortalita je zapříčiněná zejména kvůli srážkám zvířete s dopravním prostředkem na silnicích (Lozano & Malo, 2012).

Důsledkem fragmentace habitatu dochází k izolaci jednotlivých společenstev a tím zamezení styku mezi dalšími populacemi divokých koček. Právě omezení pohybu způsobuje, že již tak malá skupina jedinců je ještě více náchylná k vlivu genetického driftu (Mueller et al., 2020). Dalším důsledkem je zvýšená míra inbreedingu, kterým dochází ke genetické degradaci vyšším výskytem genetických vad v populaci.

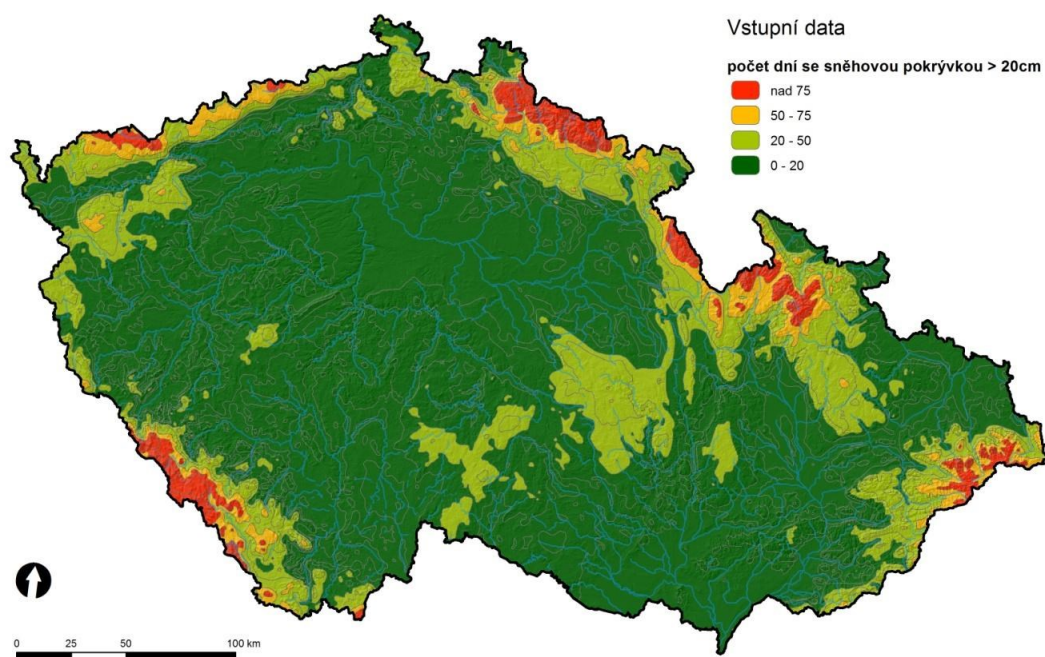
První pokusy o navrácení kočky divoké do naší přírody se objevily v 70. letech minulého století na území Šumavy v oblasti Královského Hvozdu, nicméně tento pokus o reintrodukcii byl neúspěšný (Pospíšková, 2016). Na českou populaci pravděpodobně měli vliv i reintrodukovaní jedinci z Bavorsku mezi lety 1984-1993, kteří migrovali i na území ČR (Jaška, 2019). Kočka divoká získala první ochranný status na svůj druh v roce 1973 pod Washingtonskou konvencí [URL 2]. Pro nedostatek informací je v ČR tento druh zařazen do skupiny kriticky ohrožených živočichů až od roku 2017 (Chobot & Němec, 2017). Nedostatek znalostí o různých aspektech biologie kočky divoké trápí přírodovědce dodnes (Pospíšková, 2016). Až v posledních několika letech díky rozvoji techniky dochází

ke zdokonalování monitoringu jedinců a tím i získání podkladů pro další výzkum. V období mezi rokem 2020 do června roku 2022 probíhá projekt „Hledáme kočku, pozor divokou“, zaměřující se na monitoring druhu na česko-slovenském pomezí, analýzu genetické rozmanitosti, míry hybridizace, odhady početnosti a populační hustoty. Nově se ochraně a výzkumu kočky divoké bude věnovat projekt EUROWILDCAT organizovaný Evropskou unií, který se bude soustředit na země s nejzávažnějším statutem ohrožení, včetně ČR, Slovenska, Rakouska, Německa a Maďarska [URL 3]. Cílem projektu je zlepšit kvalitu dat vytvářející základ pro další opatření, vylepšení areálu a úrovně propojení krajiny, omezit mortalitu způsobenou člověkem, zajištění přežití ostrůvkovitých habitatů, zabránění hybridizace a zajištění genetické integrity, centralizování dat a v neposlední řadě práce s veřejností a osvěta.

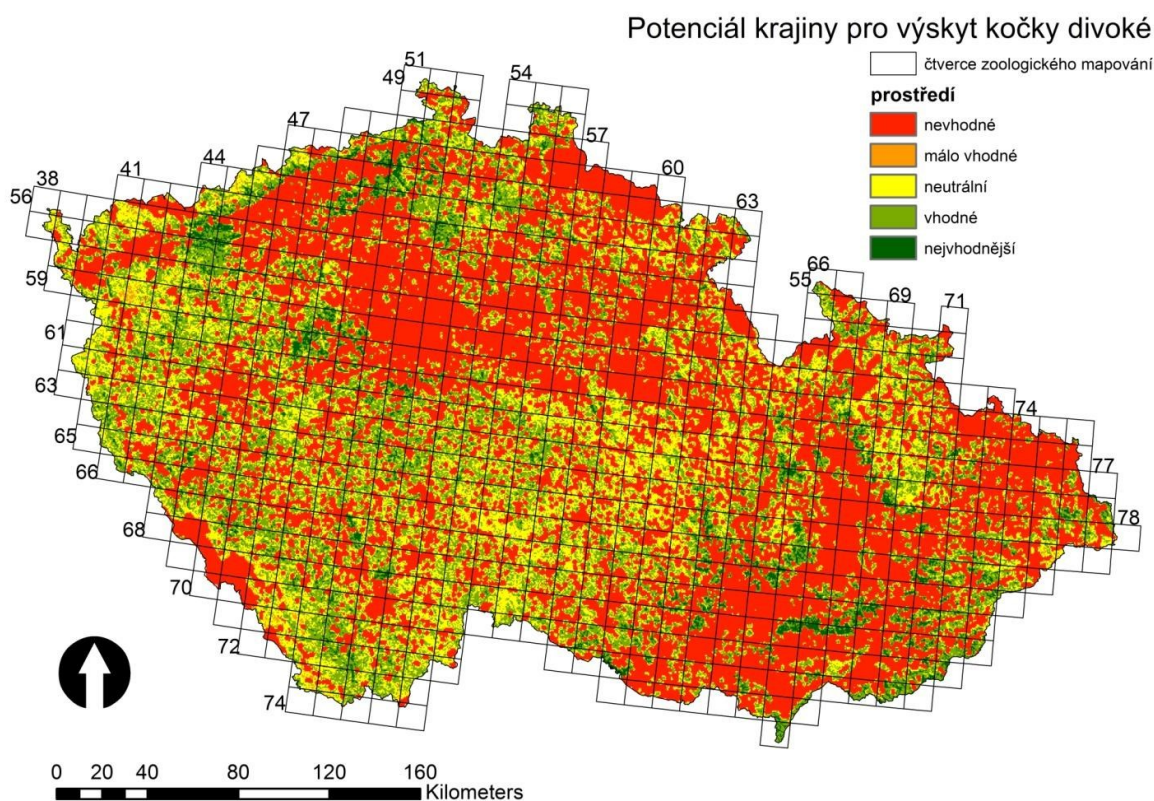
Jakými kroky tedy můžeme zvrátit osud kočky divoké v naší přírodě?

Z důvodu nedostatku vhodného habitatu v ČR by se ochrana měla především vztahovat právě na obnovu a prevenci další degradace habitatu. Obnovení smíšených lesů namísto jehličnatých monokultur společně s ponecháním padlých stromů v lese je také dalším z mozaiky změn, které vedou k rozšíření vhodného prostředí pro kočku divokou. Zejména by se tato opatření měla vztahovat na krajinu Doupovských hor, Podkrušnohoří, Českého středohoří, Kokořínska, Křivoklátska, Drahanské vrchoviny, Chřib, Ždánického lesa a Bílých Karpat – tyto místa jsou potenciálně vhodným habitatem kočky divoké (Pospíšková, 2015). Dalším důležitým bodem je propojit izolované populace. Vytvořením koridorů nebo „zelených mostů“ mezi místy výskytu, tak jako v Německu, se umožní pohyb jedinců mezi populacemi (Mueller et al., 2020). Předání nového genetického materiálu se sníží působení genetického driftu a

zabrání inbreedingu. Důležitost tohoto kroku se zvyšuje hlavně z toho důvodu, že Česká i Slovenská republika jsou dle habitatového modelu migračním územím mezi západní a východní populací (Pospíšková, 2019). Aby byla migrace bezpečná, je nutno zavést v oblastech výskytu ochranné prvky zamezující zbytečný úhyn na komunikacích. Tyto opatření lze zavést v podobě retardérů, značek, povinností snížit rychlost, případně výstavba mostů nebo podchodů pro zvířata. Dle dat o hybridizaci s kočkou domácí, se problém v Evropě nejeví jako zásadní, avšak pokud by došlo k dalšímu snížení populace, nedostupnost partnerů může vést ke křížení s kočkou domácí. To se stalo ve Skotsku, kde je míra hybridizace s kočkou domácí odhadována na 88 % (Yamaguchi et al., 2015). Z tohoto důvodu by jako prevence hybridizace měli být zavedeny opatření omezující pohyb zatoulaných koček, popřípadě jejich odchyt ke kastraci.

Obr.2 Mapa znázorňující dobu trvání sněhové pokrývky v ČR (Pospíšková, 2015)

Obr.3 Potenciál výskytu kočky divoké v ČR (Pospíšková, 2015)

Reference:

- Chobot, K., & Němec, M. (2017). Červený seznam ohrožených druhů České republiky Obratlovců. *Příroda*, 34, 159–160.
- Jaška, P. (2019). Kočka divoká po tři sta letech ve Slavkovském lese. *Arnika*, 1, 2–4.
- Klar, N., Fernández, N., Kramer-Schadt, S., Herrmann, M., Trinzen, M., Büttner, I., & Niemitz, C. (2008). Habitat selection models for European wildcat conservation. *Biological Conservation*, 141(1), 308–319.
<https://doi.org/10.1016/j.biocon.2007.10.004>
- Lozano, J., & Malo, A. F. (2012). Conservation of the European Wildcat (*Felis silvestris*) in Mediterranean Environments: A Reassessment of Current Threats. In G. S. Williams (Ed.), *Mediterranean Ecosystems* (Issue 1, pp. 80–85). Nova Science Publishers, Inc.
- Mueller, S. A., Reiners, T. E., Steyer, K., von Thaden, A., Tiesmeyer, A., & Nowak, C. (2020). Revealing the origin of wildcat reappearance after presumed long-term absence. *European Journal of Wildlife Research*, 66(6).
<https://doi.org/10.1007/s10344-020-01433-7>
- Pospíšková, J. (2015). *Rozšíření kočky divoké (Felis silvestris) v ČR / geomatické modelování a ekologický přístup* [Diplomová práce]. Univerzita Karlova.

- Pospíšková, J. (2016). Kočka divoká se vrací do ČR. A co dál? *Ochrana Přírody*, 6, 28–31.
- Pospíšková, J. (2019). Projekt Mapování kočky divoké (*Felis silvestris*) v letech 2012–2015. *Příroda*, 39, 3–14.
- Pospíšková, J., Kutal, M., Bojda, M., Bufková-daniszová, K., & Bufka, L. (2013). *Nové nálezy Felis silvestris v České republice (Carnivora : Felidae) New records of Felis silvestris in the Czech Republic (Carnivora : Felidae)*. 147, 139–147.
- Yamaguchi, N., Kitchener, A., Driscoll, C., & Nussberger, B. (2015). *Felis silvestris*. *The IUCN Red List of Threatened Species*, 8(2), 158–159.

Internetové zdroje:

URL 1: <https://www.naturfoto.cz/kocka-divoka-fotografie-1015.html>

URL 2: <https://wilderness-society.org/innovative-project-to-protect-the-european-wildcat-submitted/>

URL 3: <https://eurowildcat.org>